

DROBTINICE IN OCVRKI

Drobtinice in ocvirki so rubrika, ki je namenjena objavi posamičnih favnističnih podatkov, zanimivih opažanj in dogodkov, ki so morda "premajhni" za objavo članka, v terenskih beležnicah in naših glavah pa nanje kaj kmalu pozabimo. Zaželeni so podatki za redke in ogrožene vrste, predvsem iz območij od koder doslej niso bile znane, izjemno zgodnja ali pozna opazovanja določene vrste, notice o nenavadnem vedenju, skratka karkoli zanimivega iz tega ali onega razloga. Podatki naj bodo čim bolj natančni, zato je nujna navedba datuma, natančne lokalitete in imena popisovalca. **Prispevke prosim pošljite na naslov: Matjaž Bedjanič, Rakovlje 42a, 3314 Braslovče ali na e-naslov: matjaz_bedjanic@yahoo.com** Vljudno vabljeni k sodelovanju tudi v prihodnje!

PRESENETLJIVA NAJDBA BARJANSKEGA SPRELETAVCA *LEUCORRHINIA DUBIA* NA SOLČAVSKEM

Kot nadaljevanje lanskoletne raziskave razširjenosti barjanske deve *Aeshna juncea* v Kamniško-Savinjskih Alpah in Vzhodnih Karavankah, o kateri sem poročal v prejšnji številki *Erjavecija* (BEDJANIČ, 2018a), sem se tudi letos poleti namenil nekaj terenov posvetiti hladnejšemu gorskemu okolju. Od velikopoteznih načrtov je zaradi pomanjkanja časa žal ostalo bolj malo, a vendar sva se z mojo boljšo polovico dne 3-VIII-2019 ponovno podala na Solčavsko. Nad 1.000 metri naju je pričakalo neobičajno hladno dopoldne, ki pa ga je pot do Koče v Grohotu pod Raduho vendarle pošteno segrela. Mlake, ki jo je nedaleč stran obetal ortofoto posnetek v spletnem Atlasu okolja (<http://gis.arso.gov.si/atlasokolja/>) žal ni bilo, le gosto, delno močvirsko rastlinje v suhi vrtači za kačje pastirje pač ni zadoščalo. Na poti nazaj sva preverila še nekaj mlak južno pod Solčavsko panoramsko cesto, sredi popoldneva pa sem kot zadnji obisk izbral še eno domnevno »mlako« sredi gozda, ob cesti proti Pavličevemu sedlu, ki jo je v Podolševi prav tako obetal ortofoto posnetek. Ker je bilo dopoldansko planinarjenje očitno zelo naporno in ker se je pripravljalo k dežju je moja družica stoično izbrala čakanje v avtu, sam pa sem z bližnjega cestnega ovinka odskakljal čez drn in strn kar povprek v gozd.

Po nekaj minutah gozdnega tavanja me je približno 870 m jugozahodno od kmetije Covnik v Podolševi (GK 469681, 142710; alt. 1.215 m) razveselil idiličen prizor, s čudovito gozdno mlako, katere temna gladina in izgled sta spominjala na pravcato barjansko okno (SLIKA 1). Tudi rastlinstvo je pritrjevalo občutku, s plavajočimi zaplatami šotnega mahu na obrežju in s pravcatimi sfagnumskimi otočki, na enem od katerih je bilo kar premalo prostora za nekaj deset cvetov okroglostne rosike *Drosera rotundifolia*.



SLIKA 1. Gozdna mlaka z visokobarjanskim značajem v Podolševi, nedaleč od kmetije Čovnik in Pavličevega sedla (3-VIII-2019; Foto: M. Bedjanič).

Prve dežne kaplje niso bile ovira za vzorčenje z vodno mrežo, od odraslih kačjih pastirjev je obrežje obletavalo le okoli deset samcev zelenomodre deve *Aeshna cyanea*. Tudi prvo praznjenje vodne mreže je postreglo z nekaj ličinkami te vrste in z ličinko barjanske deve *Aeshna juncea*, ki sem se je zelo razveselil, saj je bil planinski izlet namenjen prav njej. Naslednji zamahi po vodi so nežno sledili še na območju s potopljenim šotnim mahom, kar je postreglo še z eno ličinko barjanske deve, pa večjo ličinko ploščca in ... čakaj malo, saj to ni mogoče ... Med razpiranjem razmočenega šotnega mahu se je pod mojimi prsti prikazala tudi manjša ličinka iz družine ploščcev, z značilnimi temnimi progami na trebušni strani zadka in svetlimi očmi ... Bilo je takoj jasno ... pred mano je bila ličinka barjanskega spreletavca *Leucorrhinia dubia*! Presenečenje je bilo popolno, saj na vrsto v tem delu Slovenije sploh nisem pomislil. Še nekajkrat sem previdno potegnil z vodno mrežo po obrežnih predelih s šotnim mahom in dobil nekaj ličink zelenomodre deve, pa pet odraslih ličink večjega ploščca, ki se je pod ročno lupo izkazal za lisastega ploščca *Libellula quadrimaculata*, ter skupno deset ličink barjanskega spreletavca. Bile so različnih velikosti, nekaj že v zadnjem ali predzadnjem stadiju, nekaj pa še zelo majhnih, velikih komaj nekaj milimetrov (SLIKI 2 in 3).



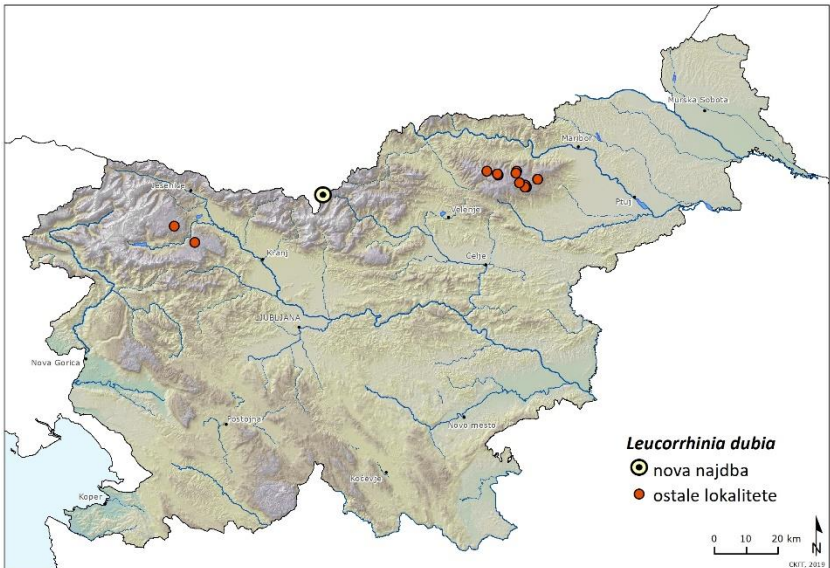
SLIKI 2 in 3. Ličinka barjanskega spreletavca *Leucorrhinia dubia* z gozdne mlake jugozahodno od kmetije Covnik v Podolševi. Lepo je vidna za rod spreletavcev značilna obarvanost trebušne strani zadka, ki je razločno temno pigmentirana v obliki vzdolžnih prog. Velikost stranskih trnov na osmem in devetem členu zadka in oblika okrogličastih zasnov leglice na devetem členu zadka (SL. 2, zgoraj) ter prisotnost hrbtnega trna na šestem segmentu zadka (SL. 3, spodaj) omogočajo nedvoumno določitev vrste (Foto: M. Bedjanič).

Dotična mlaka jugozahodno od kmetije Covnik leži sredi presvetljenega gorskega smrekovega gozda, v okolici je tudi nekaj primešanega macesna in rdečega bora, v okoliški podrasti prevladuje borovničevje. Kljub

»visokobarjanskemu« videzu in nekaterim značilnicam, kot so šotni mahovi in okroglostna rosika, je kemizem vodnega življenjskega okolja v mlaki in na njenem robu verjetno mikrolokacijsko različen, tako vsaj sklepam po prisotnosti enega od muncev z več klaski na vrhu stebela, ki ga seveda nisem podrobneje določil, a je značilen za prehodna in nizka barja. Nedvomno bo zanimivo kdaj v prihodnje v mlaki preveriti tudi fizikalno-kemijske parametre vode ter podrobneje popisati rastlinski svet. V kontekstu slednjega naj omenim, da je naša gozdna mlaka le nekaj sto metrov oddaljena od majhnega, a zelo zanimivega barjanskega fragmenta Covnikovo barje, ki se ponaša z zanimivo mahovno in barjansko floro (MARTINČIČ, 2002, 2014; KUTNAR & MARTINČIČ, 2002). Za razliko od slednjega, ki ne kaže sledov človekovega delovanja, je za gozdno mlako jugozahodno od kmetije Covnik možno, da je delno antropogenega nastanka oz. vsaj, da je v še ne tako davni preteklosti za njen trenutni izgled in stanje poskrbel človek. Čeprav je okolica mlake danes lepo zaraščena in daje skoraj povsem naraven videz, je na zahodnem delu slutiti dovoljno pot, dodatno pa k zgornji domenevi navaja primerjava ortofoto posnetkov izpred poldruga desetletja, ki na mestu današnje mlake kažejo popolnoma zaraščeno, morda z mahovi prerastlo močvirno ali vodno površino ... Za interpretacijo in oceno ogroženosti tukajšnje populacije barjanskega spreletavca ter druge favne in flore so vsa nakazana vprašanja seveda zelo pomembna, žal pa zaenkrat nanje še nimam odgovora.

Barjanski spreletavec naseljuje s šotnimi mahovi in drugo barjansko vegetacijo zarasla visoka barja, ki imajo tudi vsaj nekaj odprte vodne površine. Poleg naravnih barjanskih oken in jezerc živi vrsta tudi v maloštevilnih bogato zaraščenih sekundarnih bivališčih z visokobarjanskim značajem, kot so ribniki in mlake. V Sloveniji naseljuje barja na Jelovici in Pokljuki, največ lokalitet s potrjenim razvojem vrste pa leži na Pohorju (BEDJANIČ, 2014, 2018b; SLIKA 4). Na veliki večini znanih lokalitet smo prisotnost barjanskega spreletavca potrdili tudi v nekaj zadnjih letih – z Jelovice denimo kot zadnji omenja vrsto VINKO (2017), s Pokljuke VINKO in sod. (2017), s Pohorja pa BEDJANIČ (2014, 2018c). Nova najdba vrste na Solčavskem leži približno 45 kilometrov severovzhodno od pokljuških in jeloviških barij in tudi do pohorskih barij proti vzhodu znaša zračna razdalja približno 55 kilometrov. V Avstriji je vrsta nekoliko pogostejša, velja pa izpostaviti, da južno od reke Drave iz sosednje države ni znana (HOLZINGER & KOMPOSCH, 2012; RAAB in sod., 2007). Z avstrijske Koroške so denimo znane vsega štiri lokalitete, najbližja, iz okolice kraja Oberwinklern pri Osojskem jezeru, je od nove lokalitete na Solčavskem spet oddaljena približno 55 kilometrov proti severozahodu (HOLZINGER & KOMPOSCH, 2012). Tudi na avstrijskem Štajerskem ležijo v približno enaki razdalji proti severovzhodu tri izolirane lokalitete južno in jugozahodno od Graza (RAAB in sod., 2007). V širši regiji je tako novo odkrita lokaliteta barjanskega spreletavca na Solčavskem močno izolirana in »stik« z znanimi populacijami vrste v Sloveniji in Avstriji je s tem gotovo zelo omejen. Potrditev razvoja in najdba ličink različnih starosti pa vsekakor dokazuje stalno prisotnost barjanskega spreletavca na tem območju, vsaj v nekaj zadnjih letih ... za

bolj dolgoročna ugibanja nam namreč manjkajo historična odonatološka opazovanja in podatki o stanju tega zanimivega miniaturnega življenjskega okolja.



SLIKA 4. Razširjenost barjanskega spreletavca *Leucorrhinia dubia* v Sloveniji, z označeno najdbo s Solčavskega (Vir: Podatkovna baza CKFF in SOD, 31-X-2019).

Dober ducat slovenskih lokalitet vrste leži na skrajnem jugovzhodnem delu sklenjenega območja razširjenosti barjanskega spreletavca v osrednji Evropi, kar povečuje ranljivost naših populacij in jim daje poseben naravovarstveni pomen. Sicer zastareli slovenski *Pravilnik o uvrstitvi ogroženih rastlinskih in živalskih vrst v rdeči seznam* uvršča barjanskega spreletavca med prizadete vrste (IUCN: E), vrsta pa je v Sloveniji tudi zavarovana z *Uredbo o zavarovanih prosto živečih živalskih vrstah* in uvrščena na Prilogi 1A in 2A. Že omenjena izoliranost solčavske lokalitete še dodatno zvišuje ogroženost barjanskega spreletavca v tem delu Slovenije. Nujno bi bilo temu majhnemu območju najprej zagotoviti naravovarstveni status, kar bi bilo možno z enostavno spremembo meja oz. razširitvijo bližnje naravne vrednote »Covnikovo barje«. Čeprav je povsem mogoče, da je za trenutno skoraj idilično stanje in izgled gozdne mlake jugozahodno od kmetije Covnik ter morda celo za njen nastanek »zaslužan« človek, je treba antropogeni vpliv na ožjem območju mlake dogovorno omejiti ter se o tem na pobudo naravovarstvene službe uskladiti z lastnikom gozda, gozdarji, lovci ...

Dolgoročno se z vidika ohranjanja barjanskega spreletavca ne moremo izogniti negativnem vplivu naravnega zaraščanja in kopenjenja nekaterih barjanskih območij, še posebej v kontekstu klimatskih sprememb. Morda bi bile tudi na Solčavskem

zanimive nekatere izkušnje, ki smo jih pred nekaj leti pridobili na Pohorju pri LIFE+ projektu WETMAN, v okviru katerega je bilo na izbranih lokacijah načrtno ustvarjenih nekaj manjših barjanskih vodnih bivališč. Izkazalo se je, da v scenariju močnega »lokalnega populacijskega zaledja« barjanski spreletavec hitro izrabljuje nove ponujene habitatne možnosti, če so le-te ustrezno urejene in ustvarjene na primernih območjih. Podatkov o dolgoročnem pomenu in naravovarstveni vrednosti takšnega pristopa žal nimamo, saj po zaključku projekta monitoring ne poteka.

Populacijo barjanskega spreletavca na Solčavskem bo v naslednjih letih zanimivo in iz naravovarstvenega vidika tudi nujno spremljati – prva priložnost bo že prihodnjo pomlad.

LITERATURA:

- BEDJANIČ, M., 2014. *Projekt »Varstvo in upravljanje sladkovodnih mokrišč v Sloveniji – WETMAN 2011-2015«*, LIFE09 NAT/SI/000374, *Popis začetnega stanja in raziskave vpliva projektnih aktivnosti na populacije kačjih pastirjev (Odonata): pilotno območje Pohorje – končno poročilo*. Elaborat za Zavod RS za varstvo narave, ProNatura, Braslovče. 76 str.
- BEDJANIČ, M., 2018a. Drobtinice in ocvirki: Novi podatki o razširjenosti barjanske deve *Aeshna juncea* v Kamniško-Savinjskih Alpah in Vzhodnih Karavankah. *Erjavecija* 33: 69-75.
- BEDJANIČ, M., 2018b. Določevalni ključ: spreletavci Slovenije. *Trdoživ* 7(1): 32-40.
- BEDJANIČ, M., 2018c. Drobtinice in ocvirki: O najdbah pasastega bleščavca *Calopteryx splendens* na Pohorju. *Erjavecija* 33: 66-68.
- HOLZINGER, W. E. & B. KOMPOSCH, 2012. *Die Libellen Kärntens*. Sonderreihe Natur Kärnten, Band 6. Naturwissenschaftlicher Verein für Kärnten, Klagenfurt. 336 str.
- KUTNAR, L. & A. MARTINČIČ, 2002. Inicialna oblika barjanskega smrekovja *Piceo-Sphagnetum flexuosi* ass. nova v Sloveniji. *Razprave IV. Razreda SAZU* 43(3): 247-266.
- MARTINČIČ, A., 2002. Nova nahajališča: *Calycocorsus stipitatus*, *Drosera rotundifolia*, *Equisetum palustre*, *Eriophorum angustifolium*, *Eriophorum latifolium*, *Galium palustre*, *Juncus articulatus*, *Juncus conglomeratus*, *Trichophorum alpinum*. *Hladnikia* 14: 53, 56-57, 60.
- MARTINČIČ, A., 2014. Mahovna flora fitogeografskega podobmočja Karavanke (Slovenija). *Hacquetia* 13(2): 307-353.
- RAAB, R., A. CHOVANEC & J. PENNERSTORFER, 2007. *Libellen Österreichs*. Umweltbundesamt, Wien, SpringerWien NewYork. 343 str.
- VINKO, D., 2017. BOOM 2017 - 7th Balkan Odonatological Meeting - 7. Mednarodno srečanje odonatologov Balkana, Slovenija, 4. – 11. avgust 2017. *Erjavecija* 32: 29-40.
- VINKO, D., M. BAHOR & A. TRATNIK, 2017. Mednarodna delavnica o določanju levov kačjih pastirjev. *Erjavecija* 32: 46-51.
- Pravilnik o uvrstitvi ogroženih rastlinskih in živalskih vrst v rdeči seznam (*Uradni list RS*, št. 82/2002, 42/2010).
- Uredba o zavarovanih prosto živečih živalskih vrstah (*Uradni list RS*, št. 46/2004, 109/2004, 84/2005, 115/2007, 96/2008, 36/2009, 102/2011, 15/2014, 64/2016 in 62/2019).

(M. BEDJANIČ)